

08. Platón

A night sky photograph showing the Milky Way galaxy arching over a dark, rocky landscape. The text "08. Platón" is overlaid in the center. The sky is filled with stars, and the Milky Way is visible as a bright, hazy band of light. The landscape below is dark and rugged, with some distant lights visible on the horizon.

Rychlé připomenutí z minula

- Obecné motivy atomistické kosmologie
 - nekonečné prázdno, nekonečný počet atomů
 - nekonečné množství světů – vysvětlení řádu
 - čistě mechanický model univerza
 - „steady-state universe“ – makrostruktura univerza neměnná v čase
- Forma výkladu a metody
 - věčné vyjadřování
 - aplikace pozorovatelných mechanismů
 - žádné nadpřirozené či neprokazatelné principy

Platón

x) Platón v kurzu o předsókraticích?!

- starý název...
- ... nová koncepce kurzu

Platón

y) Platónovy texty o kosmu

- *Faidón*
- *Ústava*
- *Tímaios*
- *Filébos*
- *Zákony*
- (*Epinomis*)

Platón

z) Platónův kosmos a eleaté?

- trvalé vzory
- rozdíl mezi bytím a vznikáním
- nejistota kosmologického výkladu

Platón

a) kosmogonie

i. Texty

1. Všechn pak svět – neboli kosmos nebo jaké snad ještě jiné jméno by mu bylo nejmilejší – o něm jest nejprve uvážiti to, co musí býti předmětem počáteční úvahy při každé věci, zdali byl vždy a nemá žádného počátku svého vzniku, či vznikl a počal se z nějakého počátku. Vznikl, neboť jest viditelný, hmatatelný a tělesný: všechna taková jsoucna lze čítí a co lze čítí a chápati míněním s pomocí počítku, jest, jak se ukázalo, vznikající a časné.

Tímaios 28b-c (přel. F. Novotný)

2. ... tento svět jest nejkrásnější z toho, co vzniklo...

Tímaios 29a (přel. F. Novotný)

Platón

a) kosmogonie

i. Texty

3. ... jest skutečné jsoucno a prostor a vznikání, tři různé druhy, dříve než vznikl svět. Chůva všeho stvoření vodnatějíc a ohnivějíc a přijímajíc tvary země a vzduchu i zakoušejíc účinky všeho jiného, co se k tomu druží, jeví se v rozmanitých podobách, ale poněvadž síly, jež ji naplňují, nejsou ani podobné ani rovnovážné, není žádná její část v rovnováze, nýbrž nepravidelně se všude naklánějíc, jednak jest od oněch živlů otřásána, jednak zase sama jimi otřásá svými pohyby, ty pak jsouce pohybovány se rozdělují a každý letí jinam, jako když obilí jest roztřásáno a rozhazováno vějičkami a jinými čistícími nástroji, přičemž hutné a těžké padá a usazuje se na jedné straně, řídké a lehké na druhé. Právě tak i tu ony čtyři živly jsou roztřásány od své nádrže, jež se sama pohybuje jako nástroj, způsobující otřásání; při tom, co si jest navzájem nejvíce nepodobno, přichází nejdále od sebe, nejpodobnější však co nejvíce jest nakupeno na totéž místo: proto i každý z těchto živlů zaujímal jiné místo, dříve než z nich uspořádáním vznikl vesmír. Předtím tedy všechno toto bylo bez rozumného řádu a míry; když však bůh se jal pořádati vesmír, tu nejprve určitě odlišil tvary a čísla oheň, vodu, zemi a vzduch, které předtím měly sice jakési stopy své vlastní podstaty, ale celkem přece byly v takovém stavu, v jakém jest přirozeně všechno, kdykoli jest od něčeho vzdálen bůh.

Tímaios 52d-53b (přel. F. Novotný)

Platón

a) kosmogonie

ii. Výklad

- ano!
 - vždyť se to tam píše! → doslovné čtení
 - explicitní líčení utváření řádu
- jenže...
 - Aristotelova kritika – co je vzniklé, nemůže být věčné, ale kosmos je nutně věčný → raději metaforické čtení
 - kosmos je nevzniklý → výklad počátku řádu, ne počátku z hlediska časového
 - „před vznikem času a kosmu“?!
- jenže zase...
 - co s explicitními tvrzeními o vzniku a utváření kosmu?
 - zvláště s tím Aristotelovým?

Platón

a) kosmogonie

ii. Výklad

1. $\chi\acute{\omega}\rho\alpha$ a neuspořádané pohyby „proto-živlů“
2. počátek působení démiúrga: zformování živlů pomocí geometrických tvarů
 - a. (čísla?)
 - b. trojúhelníky
 - c. pravidelná tělesa
3. zformování duše:
 - a. látkové složení (35a-b)
 - b. harmonické číselné uspořádání (35b-36b)
 - c. zformování do dvou kruhů (36c-d)
4. utváření světa ze čtyř živlů (31b-32c)
5. vložení těla světa do kruhové struktury duše (35d-e)
6. „roztočení se“ duše – pohyb nebeských těles (36d-e)

Platón

b) Země

i. Texty

1. Jsem tedy přesvědčen, pravil Sokrates, že za prvé, je-li země uprostřed nebe a je-li kulatá (περιφερής), nic nepotřebuje ani vzduchu, aby nepadla, ani žádné jiné takové přírodní síly, nýbrž všestranná podobnost nebe sobe samému a rovnovážnost samé země stačí ji držet; neboť rovnovážná věc položená ve středu něčeho stejnorodého, nemá ani dost málo se kam naklonit, nýbrž je y stejné poloze a trvá bez úchylky.

Faidón 108e-109a (přel. F. Novotný)

2. Zemi pak, naši živitelku, obalenou kolem osy protínající vesmír, učinil strážcem a původcem noci a dne a ona je nejstarší ze všech bohů...

Tímaios 40b-c (přel. F. Novotný)

Platón

b) Země

i. Texty

3. Takovým způsobem a proto vznikly den a noc, otočení jednotného a nejrozumnějšího kruhu; doba zvaná měsíc se pak naplní, kdykoli měsíc projde svůj kruh dostihne slunce, a rok, kdykoli slunce projde svůj kruh.

Tímaios 39c (přel. F. Novotný)

ii. Výklad

- kulatá (x Couprie)
- ve středu kosmu
- zřejmě bez rotace

Platón

c) nebeská tělesa

i. Texty

1. ... rod bohů na obloze...

Rod bohů vytvořil většinou z ohně, aby byl co nejzářivější a nejkrásnější; podle vzoru všehomíra dal mu kulatou (εὐκυκλον) podobu i podřídil jej rozumu nejvyššího jsoucna a jeho vedení, rozdělil jej kol kolem po všem nebi, aby jím byl v celém svém rozsahu osvětlován svět, hodný pak toho jména. Pohyby dal každému dva, jeden rovnoměrný na témže místě, tak, aby o témže měl důsledně stále tytéž myšlenky, druhý pak dopředu, ale pod vládou kruhové dráhy totožnosti a stálosti; ostatními pěti pohyby však se oni bohové nehýbají a stojí, aby každý z nich se stal co nejdokonalejším. Z této tedy příčiny vznikly všechny hvězdy stálice, boží tvorové, nesmrtelní, a trvají v ustavičném, rovnoměrném otáčivém pohybu na témže místě...

Tímaios 40a-b (přel. F. Novotný)

Platón

c) nebeská tělesa

ii. Výklad

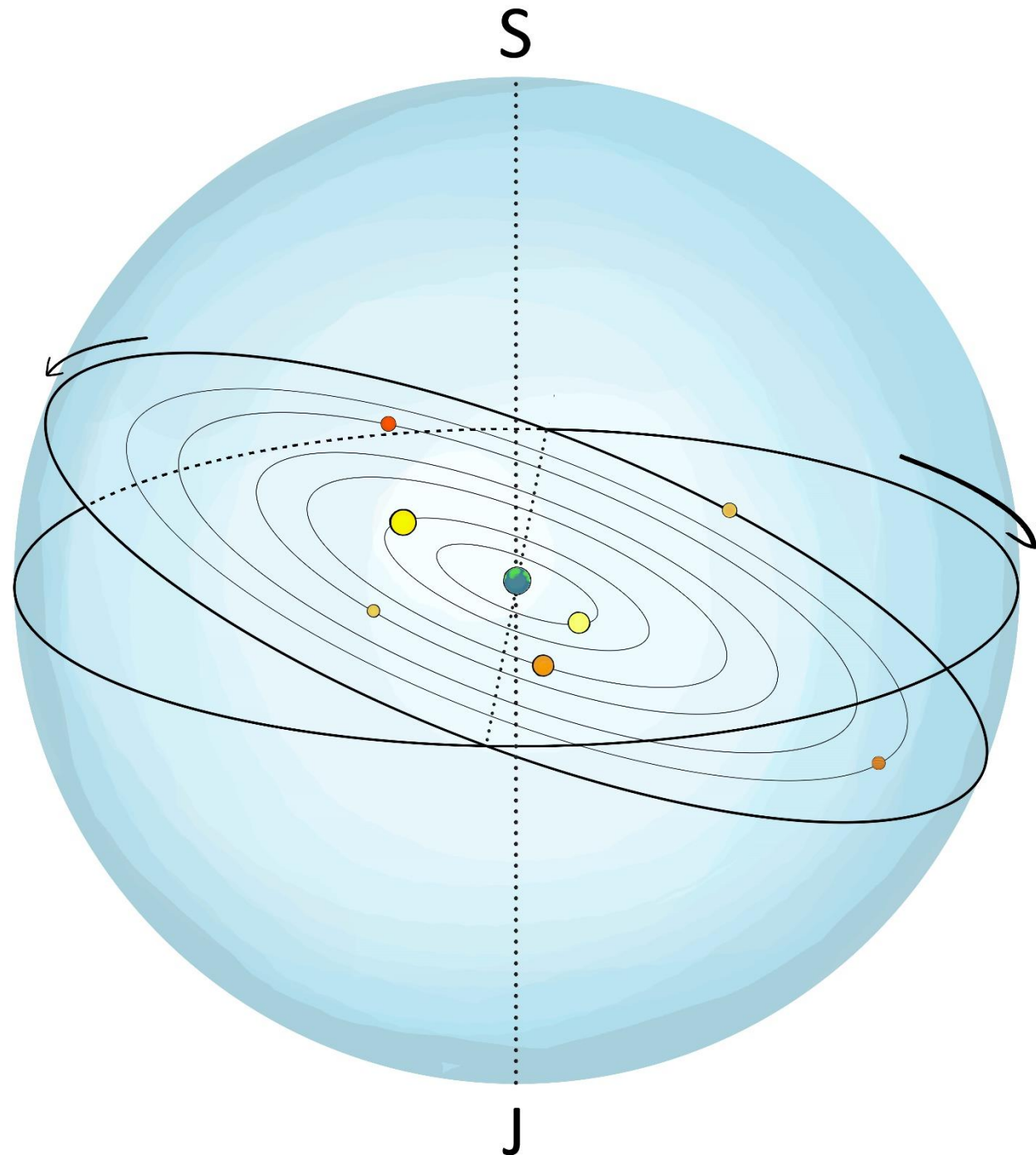
- velká
- ohnivá
- oduševněná, rozumná, božská →
- vysvětlení pravidelnosti pohybu

Platón

d) kosmos jako celek

- Michal Peichl, © 2012
- struktura duše celku
 - počátek pohybu
 - ne-mechanické vysvětlení!
- sklon ekliptiky
- pohyby „planet“

Platón

e) charakter Platónova výkladu

- vyprávění, ne standardní dialog
- bez plné jistoty
- komplexní (*Tim.*)
- velmi silně teleologický
 - „fyzikální“ rovina je podřízena rovině teleologické

Platón

f) výklad o kosmu v kontextu Platónovy filosofie

- pouze „pravděpodobný“ výklad
- ideje
- souvislost s politikou, etikou, psychologií

Platón

g) Platónův výklad o kosmu v kontextu vývoje myšlení

- teleologie
- křesťanství

- A. Gregory – AP

